

PÔSOBENIE RÁDU SV. KLÁRY V UHORSKU A NA SLOVENSKU

The Order of Saint Clare in the Kingdom of Hungary and Slovakia

Mária Nemčeková

DOI: 10.17846/CL.2019.12.1.59-75

Abstract: NEMČEKOVÁ, Mária. *The Order of Saint Clare in the Kingdom of Hungary and Slovakia.* The period of the High Middle Ages was characterized by growth in many spheres of life and culture. While the growth and prosperity of those times are often taken for granted, the High Middle Ages was also the time of great human and religious unrests, when many attempts were made to create new forms of an exclusively religious life. These efforts led to the creation of countless religious movements among which the Franciscans and their affiliated order of nuns, the Poor Clares, have become the most significant. These pauperist movements followed and imitated Christ in strict poverty. The main protagonists of this movement were Saint Francis of Assisi and Saint Clare of Assisi who laid foundations of the two religious communities that bear their names. The Poor Clares were actively present in the territory of Slovakia from 1239 until 1782 when their order was dissolved. In 2001, the order of the Capuchin Poor Clares was established in Slovakia in Kopernica near Kremnica.

Keywords: *the Franciscan movement, Poor Clares, Kingdom of Hungary, Slovakia*

Abstrakt: NEMČEKOVÁ, Mária. *Pôsobenie Rádu sv. Kláry v Uhorsku a na Slovensku.* Vrcholný stredovek sa na jednej strane vyznačoval veľkým rozmachom v rôznych podobách. A hoci sa konštatuje všestranný rozkvet, predsa možno toto obdobie zároveň označiť za obdobie veľkého ľudského i náboženského nepokoja. Vyznačuje sa mnohými pokusmi o vytvorenie nových foriem radikálneho náboženského života, ktorý sa prejavil vo forme vzniku nespočetných náboženských hnutí. Spomedzi nich sa najvýraznejšie prejavuje františkánske hnutie a z neho odvodená rehoľa klarisiek. Tieto pauperistické hnutia (hnutia chudoby) sa vyznačovali verným nasledovaním Krista v prísnej chudobe. Hlavným protagonistom tohto hnutia bol sv. František a sv. Klára z Assisi, ktorí položili základ vzniku dvoch rehoľných spoločenstiev nesúcich ich meno. Klarisky pôsobili aj na Slovensku, a to od roku 1239 do roku 1782, keď bola táto rehoľa zrušená. Od roku 2001 pôsobí na Slovensku nová rehoľa klarisiek kapucínok v Kopernici pri Kremnici.

Kľúčové slová: *františkánske hnutie, klarisky, Uhorsko, Slovensko*

Hlavným cieľom novovzniknutých náboženských hnutí vrcholného stredoveku bolo nasledovanie a napodobňovanie Krista, čo znamenalo zanechať všetko. Ideálom sa stal dokonale uskutočnený útek od sveta v askéze. Dominantnou tendenciou bolo spontánne prijatie tých najprísnejších foriem pokánia a odumretie svetu, čo bolo neodmysliteľným predpokladom na dosiahnutie svätosti (Zavalloni 2005, 15).

„Nóvum“ františkánskeho hnutia

Navonok by sa mohlo zdať, že ideál sv. Františka je v jeho jednoduchosti a pokore, v tichosti a poslušnosti, vzdialený od buričských nálad predchádzajúcich hnutí a prúdov. A aj keď to znie čudne, ba až paradoxne, jediné nové, čo František znova prináša na svet a do života Cirkvi, je evanjelium (Manselli 1966, 134). Za podstatu evanjelia a základ kresťanského života považuje predovšetkým chudobu. František sa zrieka všetkého nielen z poslušnosti voči evanjeliovým radám, ale aj preto, aby sa priblížil k chudobným, opusteným, malomocným, v ktorých vidí prítomného Krista. Nejde mu iba o odmietanie svetských dohier, ale predovšetkým o gesto bratstva, ktoré zdôraznilo silnejšiu vnútornú motiváciu kresťanskej chudoby. František pochopil, že nestačí hľadať chudobu len samu osebe, ale spolu s ňou aj milosrdenstvo a lásku (Esser, 1975, 260). Preto František vystupuje v dejinách Cirkvi ako nový človek a naozaj ním bol, lebo začal chápať chudobu i celý kresťanský život novým spôsobom.

Františkova chudoba, osobná i komunitná, má jasný zmysel, lebo sa vzťahuje na dobrovoľnú účasť na chudobe Krista a apoštolov. Išlo predovšetkým o chudobu „materiálnu“, reálnu, povzbudzovanú a udržiavanú duchovným odpútaním sa (Zavalloni 2005, 28).

Táto chudoba žije a živí sa slovami evanjelia, uskutočňuje a prejavuje sa vo výnimočnom psychickom a ľudskom rozmere a v určitom historickom ovzduší.

Ženské náboženské hnutia

12. a 13. storočie je poznamenané aj veľkým rozmachom ženských náboženských hnutí. Pri ich vzniku v kúrii vždy platila zásada: aby mohli spoločenstvá a hnutia zotrvať v štruktúre Cirkvi, čiže viesť náboženský život v pravom zmysle slova v úplnom a výlučnom odovzdaní sa náboženským úlohám a predpísaným životným formám, musia byť zabezpečené určitými pravidlami (regulami) a pevným poriadkom.

Podľa tejto zásady sa kúria vždy snažila pričleniť všetky ženské náboženské hnutia do pevných foriem regulárnych rádov v presvedčení, že náboženský život môže mať svoju pravú hodnotu až vtedy a len vtedy, ak je začlenený do univerzálneho, správneho *ordo* kresťanského sveta (Grundmann 1961, 200).

Podľa nariadenia Lateránskeho koncilu z roku 1215 mohlo náboženské hnutie dosiahnuť cirkevné uznanie iba vtedy, ak sa nechalo začleniť do foriem už existujúcich rádov. Ale vlastná forma rádu, ktorá by bola vhodná na prijatie veľkého ženského náboženského hnutia, neexistovala. *Vita religiosa* bola vždy formovaná len pripojením sa do mužských kláštorov, v spojení s mníšskymi rádmí. Začlenenie ženského náboženského hnutia do cirkevných poriadkov sa teda mohlo uskutočniť iba pripojením k existujúcim mužským rádom (Sbaralea 1983, 201).

Rád františkánov a ženské kláštory v 1. polovici 13. storočia

František – zakladateľ spoločenstva potulných kazateľov, ktorý v roku 1210 dostal pápežské povolenie, nemal nikdy v úmysle založiť ženský rád. Jasne sa to ukázalo práve pri Klárinom „obrátení“. Na Kvetnú nedeľu v roku 1212 zavřila v Porciunkule v prítomnosti bratov svoju konverziu, rozdala svoj majetok (dedičstvo), odložila šperky, drahé šaty, zbavila sa svojich vlasov (tonzúra) a prijala „znaky svätého pokánia“ (Sbaralea 1983, 81). Na Františkovu radu sa presťahovala do kostola sv. Damiána pred bránami Assisi; budovu s kostolom prenechal biskup Guido z Assisi Františkovi na tento účel. Tam sa k nej čoskoro pripojili iné ženy a toto spoločenstvo žilo bez toho, že by sa zaviazalo nejakej regule iného rádu; žili podľa Františkových usmernení a jeho rád v evanjeliové

chudobe a v podstatnom sa nelíšili od pôvodnej reguly prvých františkánov s výnimkou záväzku a povinností evanjeliových kázní (Sbaralea 1983, 243, 264).¹ Je veľmi pravdepodobné, že v dôsledku nariadení Lateránskeho koncilu spoločenstvo v San Damiano cítilo potrebu zadovážiť si privilegium, aby si mohlo udržať zásadnú charizmu spočívajúcu v princípe prísnej chudoby. Súčasne s týmto úsilím sa budovala aj vnútorná štruktúra spoločenstva tým, že Klára bola vymenovaná za abatišu (Grundmann 1961, 254).² Pravdepodobne v tom čase bola zavedená aj prísna klauzúra. Takto vznikol kláštor uznaný kúriou, ktorý sa od všetkých ostatných ženských kláštorov odlišoval tým, že sa zriekol akéhokoľvek majetku, takže nežil z príjmov plynúcich z majetkov, ale bol presne tak, ako františkánske spoločenstvo, odkázaný na almužny alebo zárobok vlastnou prácou. František bol tomuto Klárinmu spoločenstvu v San Damiano s osobitnou láskou naklonený a chcel mu navždy zachovať priazeň a starostlivosť svojho rádu.³

Toto bol zároveň aj jediný ženský kláštor, ktorý on „založil“, ktorého vznik bezprostredne podnikol a ktorého príslušnosť k svojmu rádu si želal a uznal. Okrem San Damiano nemal byť podľa jeho vôle do jeho rádu začlenený alebo jeho bratmi založený a podporovaný žiadny iný ženský kláštor. Všetkým pokusom previesť na jeho rád starostlivosť o iné ženské kláštory sa vehementne postavil na odpor a bratom prísne zakázal prijímať ženy do rádu (Sbaralea 1983, 212).⁴

KLARISKY V UHORSKU A NA SLOVENSKU

Druhý rád sv. Františka – rád klarisiek – patrí k najstarším ženským rádom a od 13. storočia pôsobil aj na území Slovenska v Trnave a v Bratislave. V čase smrti sv. Kláry (1253) už bolo v celej Európe 150 klariských kláštorov (Duchoňová 2010, 16).

Súčasťou bohatej histórie stredovekých miest boli nepochybne mnohé mníšske rády, ktorých úlohou bolo aktívne pôsobiť proti heretickým učeniam a modliť sa za jednotu a pevnosť Uhorského kráľovstva. Jedným z nich bol kontemplatívny rád sestier svätej Kláry. Ich poslaním bolo podľa vzoru svätého Františka žiť v chudobe, čistote a poslušnosti (Duchoňová 2012, 16-19).

Klariskému hnutiu na Slovensku sa dlhé roky venovala a venuje PhDr. Klára Mészárosová, bývalá dlhoročná pracovníčka Západoslovenského múzea v Trnave a terajšia pracovníčka Univerzitnej knižnice v Bratislave. Skúmala pôsobenie tejto rehole na Slovensku; zozbierala cenné materiály a spracovávala ich do celkov, ktoré vychádzali v časopise „Novinky z radnice“ v Trnave. Za zmienku stojí kuriózna skutočnosť, že tak budova Západoslovenského múzea v Trnave, ako aj budova Univerzitnej knižnice, čiže bývalé i súčasné pracovisko doktorky Mészárosovej sa nachádzajú v bývalých budovách kláštora klarisiek. Sama hovorí, že práve z tejto skutočnosti pramení aj jej záujem o túto reholu.

¹ Táto *Forma vivendi* alebo „*Formula vitae*“, ktoré dal František sestrám v San Damiano sa spomína v Klárinej Regule z roku 1253, kap. VI a v Bule Gregora IX. Anežke Českej z 11. mája 1238.

² Tri roky po svojom obrátení *cogente beato Francisco suscepit tandem regimen dominarum*.

³ Klárina Regula z roku 1253 uvádza slová Františkovej *Forma vivendi* pre San Damiano: „... *Volo et permitto per me et fratres meos semper habere de vobis tamquam de ipsis curam diligentem et sollicitudinem specialem*“.

⁴ Pri rokovaniach s kardinálom Hugolínom v roku 1219 František vysvetľoval: „... *preter unum illud, in quo Claram recluserit, nullum aliud se ex struxisse aut extrui procurasse atque ita huius solius curam assumpsisse tam quoad disciplinam regularem quam quoad tenuem victum mendicitate per se aut socios conquerendum. Neque quidquam sibi tandumdem displicere, quam ut fratres in aliis partibus monialibus domicilia constituit et per se regi impensius voluerint*“.

Klarisky v Trnave

Kláštor klarisiek v Trnave bol založený už v roku 1239; priestory na svoje pôsobenie im poskytol kráľ Belo IV. Jeho sestra Alžbeta Durínska bola veľkou podporovateľkou učenia svätého Františka z Assisi; nebola síce členkou rádu, ale žila podľa ich kánonu. Zomrela v roku 1231 v chýre svätosti ešte počas života sv. Kláry. Pápež Gregor IX. ju vyhlásil za svätú štyri roky po jej smrti. Jej život veľmi ovplyvnil trnavské ženy a dievčatá, ktoré koncom roka 1238 vytvorili skupinu sestier podľa vzoru sv. Kláry. Potvrdenie založenia rehole získali listinou pápeža Gregora IX. z 20. mája 1239. Pápež v nej zobral pod ochranu trnavské mníšky rádu sv. Damiána (podľa kostola sv. Damiána v Assisi). Zároveň získali kostolík zasvätený sv. Alžbete. Bélo IV. z úcty k svojej sestre daroval 11. mája 1240 sestrám rádu sv. Damiána dôchodky z dediny Boleráz a v roku 1247 vyňal Boleráz spod právomoci bratislavského župana aj trnavského richtára. Približne okolo roku 1255 bol postavený pôvodný kláštor a kostol zasvätený Blahoslavenej Panne Márii a Všetkým Svätým pri Lovčickej bráne, na mieste dnešnej budovy. Z historických dokumentov je známe, že názov rádu nebol koncom 13. storočia ešte jednotný napriek tomu, že v roku 1263 ho pápež Urban IV. zjednotil pod menom *Ordo Sanctae Clarae* (Duchoňová 2012, 16-19).

Kláštorný komplex spočiatku tvorila budova kostola a iba jedna obytná stavba. Jednoloďový kostol mal presbytérium zaklenuté krížovou rebrovou klenbou a ukončené rovným uzáverom. V jeho južnej stene sa pri prieskume našla stredoveká sedília s kamennou obrubou a ornamentálnou freskou. Na kostol sa napájala mohutná obdĺžniková budova – dnešné stredné kláštorné krídlo. Stavba mala pravdepodobne dve podlažia. Jej prvé podlažie bolo čiastočne zahĺbené do terénu. Vedľa kláštora stála jednoposchodová budova, v ktorej bývali kapláni slúžiaci omše (Čambál 2010, 101-102).

Keďže klarisky žili v klauzúre a nemali povolené žobrať, prostriedky na živobytie získavali vďaka štedrej pomoci panovníkov a pápeža. V auguste 1251 ich zobral pod svoju ochranu pápež Inocent IV. a dovolil im vlastniť domy, pozemky a usadlosti získané darom. O mesiac neskôr im pápež zmiernil prísne reholné pravidlá a povolil im, aby v zimných mesiacoch mohli nosiť kožušinový odev. Panovník Štefan V. oslobodil majetky klarisiek v bratislavskom komitáte od platenia daní a kolekty.

V rámci kláštorného života boli klarisky viazané prísnymi regulami, ktoré určovali ich povinnosti voči Bohu i rádu. Prvá časť regule – poslušnosť – predpokladala oddanosť Bohu a Cirkvi. Znamenalo to bezvýhradné rešpektovanie autority abatiše a rádových predstavených. Podľa druhej časti regule – chudoby – dievča nemohlo pri vstupe do rádu vlastniť žiadny majetok; sľub chudoby sa vzťahoval na samotnú mníšku, ktorá si nesmela nič privlastňovať. Rodičia však vstupným darom kláštora zadovážili hmotné zabezpečenie svojej dcéry – mníšky. Dary od príbuzných mohli prijať len so súhlasom predstavenej (Kušniráková 2011, 28-32).

Ďalšia časť regule upravovala otázku prijímania nových členiek do rádu. Podmienkou na vstup do kláštora bol vek 15 rokov a dobrý zdravotný stav. Za výchovu a formovanie dorastu zodpovedali majsterky novíciek. Po prijatí sa dievča podrobilo tonzúre a od tej chvíle nesmelo opustiť kláštor ani komunikovať s okolitým svetom, čiže musela dodržiavať prísnu klauzúru. Prijatú návštevu bolo povolené len so súhlasom abatiše a v prítomnosti „sestier načúvajúcich“, ktoré mali dohliadať na obsah rozhovoru. Mníšky prijímali návštevy v miestnosti na to určenej – v parlatorii. Menšie dary sa podávali cez rotu – otočné zariadenie. Počet návštev v roku i čas ich trvania určovala regula rádu. Mníšky nesmeli pristupovať k oknám ani k bráne, aby nemohli viesť nekontrolované rozhovory s osobami zvonka. Každé z dievčat dostalo oblečenie, ktoré pozostávalo z habitu so škapuliarom. Podľa vzoru bratov františkánov bol habit prepásaný povrazom nazývaným cingulum. Na ňom mali tri uzly – symbol troch evanjeliových rád – čistoty, chudoby a poslušnosti. Na hlave nosili biele rúško so závojom a čepiec z rovnakej látky ako bol habit. Denne sa osemkrát modlili

liturgické hodinky: začínali o polnoci matutínom, pokračovali hodinkami laudes, prima, tertia, sexta, nona, vespera a kompletórium. Každý deň sa zúčastňovali bohoslužby. O ich duchovné potreby sa od roku 1296 starali františkánski mníši. Regula stanovovala aj spôsob voľby predstavenej a pracovné zadelenie členiek rádu. Funkčné obdobie predstavenej sa v priebehu čias menilo, zvyčajne to boli dva alebo tri roky. Predstavená kláštora – abatiša – zodpovedala za náboženský život reholnej komunity a reprezentovala kláštor vo vzťahoch s vonkajším svetom. „Večnou“ matkou sa stala sestra, ktorá bola viackrát predstavenou kláštora. Zástupkyňou abatiše bola priorka, ktorá sa starala predovšetkým o majetkové a finančné záležitosti. Poradným zborom vedenia kláštora boli volené a večné diskrétky, ktoré spoluurozhodovali najmä o prijímaní novíciek a o spravovaní kláštorného majetku. Prestížne postavenie v reholnej komunite patrilo aj mníškam dozerajúcim na dodržiavanie klauzúry a učiteľkám, ktoré vychovávali rádový dorast. Uvedené posty zvyčajne získavali staršie, skúsenejšie mníšky. Každodenný chod kláštora zabezpečovali šafárky, správkyne vínnych pivníc, nemecké a maďarské sekretárky, dirigentky, opatrovatelky chorých a kuchárky. Ďalšie funkcie boli napr. horné strážkyne dverí, dolné strážkyne dverí, počúvačky (pri návštevách), almužníčky, majsterky chorých, strážkyňa octu, cukrárky, šičky, záhradníčky, opatrovatelky ohňa, opatrovatelky budovy, atď. Pochádzali zvyčajne z radov laických sestier, ktoré vstupovali do kláštora bez vena. Regula ďalej nariaďovala dodržiavanie ticha – silencium – od Veľkej noci až po sviatok Narodenia Panny Márie. Cez deň dodržiavali ticho od zvonenia na večery po tretiu kánonickú hodinku. Všetky povinnosti, ktoré v tom čase vykonávali, museli robiť v tichosti a nemohli prijímať návštevy. Regula upravovala spôsob zbierania a rozdávania almužny i opatrovanie chorých (Duchoňová 2012, 16-19).

Začiatkom 14. storočia boli sestry rádu svätej Kláry často nútené riešiť mnohé sporné otázky týkajúce sa vyberania poplatkov zo svojich majetkov. Už v roku 1303 si od kráľa Ladislava V. dali potvrdiť oslobodenie kláštora od platenia akýchkoľvek daní a poplatkov. O rok neskôr ich od platenia desiatok z kláštorných majetkov oslobodil pápež Benedikt IX. Napriek tomu došlo okolo roku 1309 k sporu, v ktorom sa klarisky sťažovali ostrihomskému arcibiskupovi na neoprávnené vyberanie poplatkov Ostrihomskou kapitulou. Spor definitívne vyriešil pápežský legát kardinál Gentilis v prospech klarisiek (Duchoňová 2012, 16-19).

V roku 1325 život sestier nepriaznivo poznačil veľký požiar v Trnave, ktorý poškodil aj kláštor a kostol klarisiek. Keďže klarisky nedisponovali dostatočnými prostriedkami na obnovu, žiadali finančnú pomoc od kráľa. Ďalšie prostriedky získali z pozemkov a majetkov, ktoré získali v obciach Hoste, Pavlice a Neštich (Roháč 2010, 98-100).

Koncom 14. storočia dokončili rekonštrukciu kostola, počas ktorej sa zmenil tvar presbytéria z rovného na polygonálny; do interiéru kostola bola vložená nová krížová klenba s kamennými rebrami a s výraznými konzolami figurálneho charakteru.

Spolu s prestavbou kostola bol pôdorysne rozšírený aj kláštor dovtedy pozostávajúci iba z jedného murovaného krídla. Zväčšili ho na typickú trojkrídlivú dispozíciu pristavanú k južnej stene kostola s otvorenou arkádovou chodbou – ambitom – lemujúcim rajský dvor – dnešné východné nádvorie (Čambál 2010, 101-102).

Počas husitských vojen obsadili majetky klarisiek bohatí mešťania a vidiecka šľachta a poberali z nich príjmy. V tejto nepokojnej situácii boli klarisky nútené žiadať o pomoc pápeža. Pápež Urban VI. poveril trnavských františkánov z kláštora sv. Jakuba, aby vyriešili vrátenie obsadených majetkov. V júni 1432, keď sa husiti pod vedením Blažeka z Borotina dostali do mesta, trnavské klarisky museli utiecť k sestrám klariskám do Bratislavy. Vrátili sa až v roku 1435 na príkaz kráľa Žigmunda. Pri požiari a rabovaní Trnavy husitmi bolo zničených a stratených veľa listín a privilégii, ktoré klariskám patrili, preto vydal Kráľ Matej Korvín privilégium, v ktorom dosvedčuje právoplatnosť nárokov na dedinu Boleráz (Varsík 1975, 122).

Majetok klarisiek sa postupne zväčšoval vďaka štedrým darom od rôznych významných mecenášov, napríklad v roku 1479 odkázal klariskám dediny Biely Kostol a Fančal vážený pán Elefant Benedik. V roku 1524 im ostrihomský arcibiskup Ladislav Sálkaj podaroval desiatok z viníc v obci Smolenice. Po bitke pri Moháči sa mnohí feudáli zmocnili majetkov klarisiek a neprávom si nárokovali na desiatok z viníc v obciach Neštich a Boleráz. V tejto nepriaznivej situácii žiadali klarisky o pomoc mestskú radu. Na žiadosť mesta prikázal Ferdinand I. v roku 1544 Františkovi Ňárymu, aby vrátil klariskám les v Bolerázi a poveril ho spravovaním ich majetku. Ďalšie výhody získali v rokoch 1528, 1548 a 1549, keď kráľ Ferdinand zakázal mestu, aby boli poddaní pracujúci na majetkoch mníšok nútení k verejným prácam. Mesto podporovalo vzrast kláštorných pozemkov v rámci mestských hraníc. V roku 1555 získali klarisky dedičstvo rodiny Salcer: záhrady pozdĺž Dolnej brány. V roku 1627 im mesto darovalo vedľa ležiaci pozemok. Daniel Lancer daroval klariskám záhradu a v roku 1668 Štefan Réčej dom so záhradou, ktorý stál oproti kláštoru. Na tieto donačné aktivity mala nemalý vplyv skutočnosť, že medzi mníškami sa nachádzali členky významných uhorských šľachtických rodín. Svoje zastúpenie v kláštore mali rody Aponi, Erdödy, Forgáč, Révaj, Čáky, Barkóci, Beréni. Bežným javom bolo, že v kláštore žili blízke príbuzné, tety so svojimi neterami, sesternice i sestry. Rodiny, ktoré mali v kláštore príbuzné, boli štedrými mecenášmi a donátormi kláštora. Jednou z takých rodín boli Forgáčovci. Isté je, že budova klarisiek bola začiatkom 17. storočia v dezolátnom stave, lebo z roku 1607 sú známe žiadosti mníšok kráľovskej komore o podporu na jej reštaurovanie. Už v roku 1608 bol postavený a ostrihomským arcibiskupom grófom Františkom Forgáčom vysvätený nový oltár, do ktorého boli vložené relikvie svätých Lörinca, Antala a Gála. Katarína Pálfiová, vdova po jeho bratovi Žigmundovi, palatínovi Uhorska (1618 – 1621) povolila v roku 1649, aby na časti jej majetku v Trnave viedla nová cesta a pozemok pod pôvodnou cestou darovala klariskám. Zväčšili sa tak kláštorné záhrady s ovocnými stromami, ktoré klarisky využívali na oddych. V roku 1661 sa stala abatišou kláštora Mária Klára (1620 – 1685), dcéra Žigmunda Forgáča (Duchoňová 2012, 24-26).

Ďalšou známou postavou bola Margita Forgáčová (1726 – 1750), blízka príbuzná spomínanej Agneše. Jej otec bol Ján Forgáč, pravnuk Žigmunda Forgáča, ktorý bol kráľovským radcom a novohradským županom. V roku 1750 namaľoval jej posmrtný portrét nizozemský maliar Karol Wilhelm Brandt žijúci v Trnave. Portrét sa dnes nachádza v hradnom múzeu Červený Kameň (Varsík 1975, 9-29).

Na prelome 16. a 17. storočia naše územie poznačili stavovské povstania, turecká vojna, rýchly nástup reformácie, ako aj úpadok rehoľných inštitúcií spojených so sekularizáciou ich majetku. Nepokojom odolali len kláštory klarisiek v Bratislave a v Trnave, lebo sa nachádzali ďaleko od osmanskej línie. Preto sa v roku 1556 uchýlili ku klariskám do Trnavy begínky a klarisky z mesta Sarospatak (v dnešnom Maďarsku), ktoré obsadili protestantskí povstalci. Kláštor a kostol v Trnave sa však nachádzali v zlom stave, o čom svedčia záznamy z roku 1615 a 1619, keď boli klariskám odpustené poplatky „*adstructuram ruinosi sui claustris*“. Na obnovu budov získali klarisky prostriedky vďaka donačným aktivitám arcibiskupa Petra Pazmáňa, no už 7. septembra 1619 boli nútené utiecť pred vojskami Gabriela Bethlena do mesta Bécsújhely, v súčasnosti Wiener Neustadt v Dolnom Rakúsku. Žili tu v ustavičnom strachu, pokiaľ sa nad nimi nezlutovala vdova po Žigmundovi Ratkayovi Fruzina Pálfiová, ktorá im poskytla vlastný dom v Záhrebe. Počas troch rokov strávených v Chorvátsku sa ich mecenášom stal ctihodný Peter Gál. 7. marca 1621 sa presťahovali bližšie do mestečka Bruck. Do Trnavy sa vrátili až v roku 1622 a pokračovali v prestavbe (MOL, fond C39, LAD. D, fasc. 40).

V duchu reformných myšlienok sa po návrate z mesta Wiener Neustadt pustili klarisky do prestavby kostola a celého kláštorného komplexu, ktorú finančne podporoval kardinál Peter Pázmán. Hlavným cieľom prestavby bolo zabezpečiť prísnejšie dodržiavanie klauzúry. Za tým účelom sa predelil aj kláštorný kostol. Na prízemí prístavby vznikli priestory na komunikáciu smerom

z kostola – vnútorné parlatórium, na poschodí zasa chór mníšok – oratórium, ktoré bolo súčasťou klauzúry a od kostola ho delila stena so zamrežovaným oknom, cez ktoré obyvateľky kláštora – zvonka nevidené, počúvali celebrujúceho kňaza (Duchoňová 2012, 8).

Prestavby kostola i kláštornej budovy narúšali vojnové ťaženia Juraja I. Rákociho v roku 1644, keď boli klarisky znova nútené mesto opustiť a uchýlili sa do mesta Kismarton v Rakúsku. Po návrate ešte v tom istom roku dali obnoviť budovu kláštora a vyťahnuť jeho múry na úroveň druhého poschodia. K pôvodnej budove dali postaviť nové krídlo, ktoré vtiahlo predĺženú loď kostola s vežou a vytvorilo základ pre nové západné nádvorie kláštora. No v roku 1645 boli opäť nútené uchýliť sa do Rohožníka. Po návrate našli kláštor a kostol značne poškodený, preto žiadali v roku 1650 finančnú dotáciu od panovníka „*pro restaurando templi choro modo in dies ruinam minante*“. V roku 1655 bolo pristavené ďalšie krídlo západného nádvorja, ktoré pohltilo pôvodne samostatný gotický dom. Vnútorné priestory kláštora museli tiež zodpovedať regule rádu (Oriško 1978, 89).

Ďalší stavebný vývoj kláštora bol pozastavený, pretože v roku 1683 vošiel do mesta so svojim vojskom Imrich Tököly a klarisky boli znovu nútené opustiť kláštor. Odišli do Brna a v Trnave zostali len choré sestry so svojimi opatrovatelkami. 8. augusta 1683 zasiahol kláštor rozsiahly požiar. Kráľ Leopold oslobodil majetky mníšok a ich poddaných od platenia daní a iných poplatkov, aby mohli financovať opravy; naspäť sa vrátili až v roku 1685. Vďaka finančnej podpore arcibiskupa Juraja Sécčeniho dali v roku 1694 opraviť kláštor a obnovili výzdobu kostola (Čambál 2010, 101-102).

Kláštory klarisiek podporovali prestíž a ekonomické záujmy uhorských šľachtických rodov a vďaka tejto skutočnosti získali určitý dynastický charakter, ktorý im zabezpečoval pravidelný „prísun“ rádového dorastu a finančných prostriedkov v podobe vena.

Základom hmotného zabezpečenia kláštorov klarisiek v Bratislave, Trnave a Budíne boli stredoveké donácie a nehnuteľnosti zaniknutých ženských kláštorov, ktoré im na začiatku 17. storočia darovali uhorskí panovníci. Majetky klarisiek predstavovali rozsiahle feudálne panstvá, ktoré sa delili na niekoľko správnych celkov, na takzvané provizoriáty (MOL, fond C39, LAD. D, fasc. 40).

Do roku 1721 spravovali klarisky svoj majetok pod formálnym dozorom Mariánskej provincie františkánov. Vedenie provincie muselo schváliť predaj nehnuteľností, stavebné úpravy a s nimi súvisiace rozpočty a pravdepodobne aj investovanie kapitálu. Abatiše menovali právnych zástupcov svojich kláštorov, prijímali správcov a vyšších úradníkov na jednotlivé panstvá, vydávali pokyny a nariadenia, kontrolovali vedenie účtov. (ŠA Bratislava, fond MPF, 93a).

Uhorské klarisky, podobne ako iné stredoveké kontemplatívne rády, realizovali reformu v ranom novoveku pokusom o fixáciu stredovekých ideálov a striktnjším dodržiavaním rádovej regule. Pôvodné štatúty sa stali prostriedkom, pomocou ktorého sa chceli vymedziť voči novovznikajúcim rehoľným spoločenstvám a zachovať si svoju identitu. Regula rádu bola normatívnym dokumentom, obrazom ideálneho a očakávaného spôsobu života v kláštore; napriek svojmu normatívnemu charakteru bola často prepisovaná, upravovaná a modifikovaná podľa lokálnych a dobových okolností.⁵

Postavenie každej mníšky predurčoval jej pôvod a výška vena, dĺžka pobytu v kláštore a v neposlednom rade aj jej ambície a schopnosti. Predstavenou kláštora bola abatiša, ktorá zodpovedala za náboženský život rehoľnej komunity a reprezentovala kláštor vo vzťahoch s vonkajším svetom. Jej funkcia sa spájala s významným spoločenským postavením a prestížou a ak jej predstaviteľka mala vplyvné rodinné zázemie, mohla sa stať rovnocenným partnerom cirkevným a svetským autoritám (Kušniráková 2010, 139). Zástupkyňou abatiše bola priorka, ktorá sa starala predovšetkým

⁵ Regula rádu je v tomto príspevku interpretovaná podľa *Constitutiones* spísaných pre bratislavský a trnavský kláštor klarisiek v roku 1663. Pozri ŠA Bratislava, fond MPF, LAD. 30, Extra ordinem, n. 1.

o majetkové a finančné záležitosti. Poradným zborom vedenia kláštora boli volené a večné diskkrétky, ktoré spolurozhodovali najmä o prijatí novíciek a o spravovaní kláštorného majetku. Prestížne postavenie v reholnej komunite patrilo aj klariskám, ktoré dozerali na dodržiavanie klauzúry⁶ a vychovávali rádový dorast⁷. Uvedené posty zvyčajne získali staršie a skúsenejšie mníšky, ktoré sa považovali za odolnejšie voči lákadlám vonkajšieho sveta. Každodenný chod kláštora zabezpečovali šafárky, správkyne vínnych pivníc, nemecké a maďarské sekretárky, opatrovatelky chorých a kuchárky (Kušniráková 2010, 139).

Tridentský koncil v snahe zabrániť dedičnej držbe kláštorných funkcií a systému komendátorov nariadil trojročné funkčné obdobie a tajnú voľbu predstavenstva kláštorov (Duchoňová 2012, 8). Kandidátka na post abatiše musela mať minimálne 40 rokov a aspoň osem rokov musela stráviť v ráde ako mníška s večnými sľubmi. Ak delegát Mariánskej provincie františkánov nesúhlasil s jej kandidatúrou, mohol navrhnúť novú kandidátku. Vedenie kláštora volili všetky mníšky, ktorým od zloženia večných sľubov uplynuli minimálne štyri roky. Z voľby boli vylúčené laické sestry a novicky. Oprávnené voličky odovzdávali svoj hlas ústne vyslaným delegátom provincie a ostrihomského arcibiskupa, ktorí sa počas volieb nachádzali v parlatóriu. Zvolená abatiša a priorka museli získať viac ako polovicu všetkých hlasov, diskrétkami sa stali mníšky, ktoré získali najviac hlasov⁸ (ŠA, fond MPF, LAD. 29, fasc. 10, n. 6).

Od 12. storočia sa novým fenoménom stali laické sestry, ktoré tvorili približne jednu štvrtinu z celkového počtu klarisiek v jednotlivých kláštoroch. Pochádzali z nižších spoločenských vrstiev ako chórové sestry a kláštor od nich nepožadoval vstupné veno. Od chórových sestier sa odlišovali už na prvý pohľad odevom a nižším štandardom ubytovania. Laické sestry nemohli voliť a byť volené. Ich účasť na náboženskom živote komunity bola zredukovaná, aby mohli viac času venovať manuálnej práci. Ich práca sa považovala za menejcennú, väčšiu úctu a vážnosť mala „opus detí“ chórových sestier, ktorých práca mala viac duchovný ako materiálny význam a kláštor z nej nemal žiadny hmotný alebo finančný prospech. Počas zimného obdobia spávali laické sestry v spoločnom dormitóriu, lebo v ich celách chýbali pece na vykurovanie (Kušniráková 2010, 140). Regula rádu predpisovala klariskám skromné výbavy ciel, aby sa nerozptyľovali materiálnymi vecami a ľahšie sa sústredili na službu Bohu. Abatiša bola povinná pravidelne kontrolovať cely a odstrániť z nich všetko, čo by odporovalo chudobnému spôsobu života. V každej cele sa okrem postele, kľačadla a kríža nachádzalo niekoľko stolov a stolíkov, kanapy, kreslá, stoličky, skrine, truhlice a rôzne skrinky. Najsolventnejšie mníšky si nechali na vlastné náklady vybudovať elegantné pece na vykurovanie. Nábytok v celách formálne patrilo kláštoru, zaobstarali si ho však mníšky s pomocou svojich rodín a kláštor ním nemohol disponovať bez ich súhlasu (MOL, fond C103, 32d).

Rádový odev tmavej hnej farby a nakrátko ostrihané vlasy symbolizovali definitívny odchod klarisiek zo svetského života a príslušnosť k reholnej komunite. Uhorské kláštory v ranom novoveku už nevyžadovali, aby bol mníšsky odev zhotovený z drsného materiálu. Mníšky zo zámožnejších rodín si mohli zadovážiť látky na kvalitnejšie ošatenie, na čo si prispievali z vlastných prostriedkov. V Trnave musela abatiša v priebehu svojho trojročného funkčného obdobia zabezpečiť každej mníške kompletnú sadu nového ošatenia a každoročne dve šnurovačky a mušelin na čierny závoj. Zimné ošatenie – povolené boli aj kožuchy – si mníšky museli zabezpečiť

⁶ Na dodržiavanie klauzúry dozerali mníšky, ktoré slúžili na rote, pri bráne a sestry načúvajúce.

⁷ Chovankyne kláštora viedla majsterka detí, výchovou novíciek bola poverená majsterka novíciek, za formovanie mladých mníšok do 24 rokov zodpovedala majsterka mladých mníšok. Tieto funkcie sa podľa počtu zverených mohli kumulovať, prípadne jednotlivé majsterky mohli mať svoje asistentky.

⁸ Dve až štyri volené diskkrétky sa rovnako ako abatiša a priorka volili na tri roky. Večné diskkrétky sa volili na doživotie; zvyčajne túto funkciu zastávali tri až štyri mníšky.

na vlastné náklady. Konvent ho poskytol len tým, ktoré nemali rodičov alebo iných dobrodincov (MOL, fond C39, LAD. D, fasc. 40).

Pri spoločnom stolovaní v refektári sa dôraz kládol na zásadu, že okrem tela má dostávať pokrm aj duša, preto sa počas stolovania nahlas čítalo z náboženskej literatúry. Počas stolovania sa mníšky mali vyhýbať zbytočnému klebeteniu a čas strávený v refektári nemali neúmerne predlžovať. Pôst bol predpísaný štyrikrát v týždni a základ jeho jedálneho lístka tvorili ryby, raky a vajcia. Ako dezert sa podávalo ovocie z kláštornej záhrady (MOL, fond C103m 32d).

Každodenný život v kláštore klarisiek predstavoval opakovaný cyklus modlitieb, práce a kontemplácie. Kontemplatívny charakter rádu vyžadoval dodržiavanie kanonických hodín, od ktorých sa následne odvíjal režim celého dňa. V čase medzi pobožnosťami si mníšky plnili povinnosti, ktoré im vyplývali z ich úradu alebo funkcie. Časť dňa trávili spoločne a venovali sa šitiu habitov alebo ručným prácam. Zhotovené výrobky darovali svojim patrónom a dobrodincom alebo nimi zdobili kláštorný kostol, či kostoly na kláštorných majetkoch. Vo voľnom čase sa mohli venovať svojim záľubám, najmä maľovaniu a hre na hudobné nástroje (Duchoňová 2012, 15).

Z roku 1633 pochádza nariadenie pápeža Urbana IV. vydané pre trnavský kláštor o vykonávaní liturgických hodín. Rukopisy liturgických piesní, ktoré spieval svätý František a učebnica zborovej hudby obsahovali základy najstaršej formy chórového spevu. Chórové sestry sa venovali spevu liturgických piesní v sprievode hudobných nástrojov. Podľa archívnych dokumentov sa v kláštore už v roku 1715 nachádzal jeden organ, ale aj päť trombónov, 2 medené tympany a klavichord. Okrem toho tu pôsobili majsterky ako učiteľky hudby, spevu, hry na organ pre dievčatká od 4 až 6 rokov, ktoré dávali do kláštora na výchovu rodiny zo vznešených rodov (Mészárosová 2005, 163-175). Dievčatá sa naučili pokore, hre na hudobné nástroje a chórovému spevu. Čas chovankýň sa mohla neskôr vrátiť do svetského života a vydať sa, no väčšina zostala a stala sa mníškami (Kušniráková 2011, 28-32).

Klarisky v Bratislave

Bývalý klariský kláštor je najstaršou z budov Univerzity Komenského v Bratislave. Kláštor a kostol klarisiek sa nachádza v historickom centre mesta ako neprehliadnuteľný masívny blok historických budov, ktorý vznikol na mieste najstaršieho kláštora v meste.

Pôvodne na tomto mieste stál kláštor cisterciánok. O ich príchode sa nezachovali presné údaje, ale predpokladá sa, že sa tu usadili bezprostredne pred rokom 1235, lebo v tomto roku generálna kapitula v Citeaux na pápežov príhovor inkorporovala „Abbatia de Posonio“, teda opátstvo cisterciánok v Bratislave. O ich pôsobení vieme veľmi málo a nie je jasné ani to, kedy opustili Bratislavu (približne po tridsiatich rokoch). V listine Ondreja III., ktorou daroval klariskám kláštor cisterciánok, sa spomína, že budovy sú prázdne už dvadsať rokov; napriek viacerým výzvam cisterciánskeho rádu, aby budovy využívali pre kláštor a jeho statky, prešli do majetku panovníka, ktorý nimi mohol voľne disponovať (Kostka 1976, 29).

Iniciatíva na založenie klariskej komunity v Bratislave vznikla začiatkom prvého decénia 13. storočia medzi miestnymi ženami. Na ich podnet provinciál františkánskeho rádu Barnabáš v Ríme viackrát tlmočil žiadosť o povolenie usadiť rád v Bratislave. Pápež Bonifác VIII. udelil 12. 9. 1297 súhlas a poveril kardinála Mathea, aby jeho rozhodnutie oznámil provinciálovi do Bratislavy s tým, že pri organizovaní činnosti novozaloženého kláštora majú pomáhať rehoľníčky, ktoré dobre poznajú predpisy a spôsob života klariskeho rádu. Treba im zabezpečiť zaopatrenie, ubytovanie zodpovedajúce ich kánonom a s ich usadením musí súhlasiť aj bratislavská kapitula. Dušpastierskou činnosťou a vizitáciou boli poverení františkáni (Kušniráková 2011, 132).

V októbri boli presťahované minimálne štyri až šesť sestier (pravdepodobne z Trnavy) do Bratislavy a zverili im úlohu životom naplniť predpis podľa reguly v novej komunite. Provinciál intervenoval aj u panovníka ako hlavného patróna, aby pre klarisky získal bývalý cisterciánsky kláštor a všetky k nemu patriace stavby. Ondrej III. vydal 26.10.1297 privilégium, v ktorom ako kráľovskú donáciu daroval všetky uvedené nehnuteľnosti a majetky klariskám (... *ad dictum claustrum religiosae Dominae eiusdem ordinis redire neglexerint...*). V ďalšej listine z toho istého dňa potvrdzuje akt darovania (... *fundo, seu curia vel area. per eosdem cives Pasonienses, donate seu collata*) a berie ich pod svoju ochranu (... *et in nostram protectionem cum procuratore et rebus ad se pertinentibus modo predictio assempas...*). Ešte v tom istom roku prikázal bratislavskému richtárovi a magistrátu mesta, aby ochránili vlastníctvo všetkých pozemkov a statkov klarisiek, ktorý im pri založení kláštora daroval. Patrónkou kostola bola sv. Mária Magdaléna (ŠA Bratislava, fond MPF, LAD. 29, fasc. 3, n. 7). Budovu, ktorá bola dlhšiu dobu opustená a značne poškodená, opravili a prispôbili novým potrebám.

O prvých rokoch života rehoľníč nemáme veľa údajov, ale vieme, že pod vedením opátky žili svoj kontemplatívny život v pravidelnej modlitbe, dobrovoľnej chudobe a v prísnej klauzúre. Kláštor mohli opustiť len výnimočne z dôvodu plnenia sľubu, v záujme viery a rádu, napr. pri zkladaní nového kláštora a v prípade ohrozenia života.

Keďže získali aj statky, ktoré mali kryť náklady na obživu a ostatné existenčné potreby, bratislavský prepoš a kapitula z ich majetkov žiadali desiatky. Klarisky sa v roku 1310 obrátili na vyslanca pápeža Klementa V., kardinála Montefiore Gentilisa, aby ich od platenia desiatok oslobodil. Ešte v tom istom roku Gentilis vydal pre rehoľný rád privilégium, podľa ktorého neboli nikomu povinné platiť desiatky zo svojich statkov. Benedikt XII. vydal 8. 1. 1335 rozhodnutie, ktorým všetky klariské kláštory – teda i bratislavský – oslobodil od platenia desiatok a akýchkoľvek bremien cirkevným alebo svetským osobám, a to tak na súčasné, ako i budúce statky a majetky. Kráľ Ľudovít I. sa klarisiek tiež zastal v roku 1345 v súvislosti so sporom o vinohrad a ubezpečil ich, že sa kedykoľvek môžu obrátiť na neho alebo jeho matku. Prvá predstavená je známa z roku 1382 pod menom Kunigunda. Zo 14. a 15. storočia sa zachovali sporadické správy o klauzúrach v súvislosti s darmi v podobe vinogradov, lúk alebo finančnej hotovosti. Kráľ Žigmund v roku 1392 prijal klarisky, ich majetky a poddaných do svojej zvláštnej priazne (*privilegium protectionale*) a kráľovskej ochrany. V listine z 28. marca 1421 potvrdzuje znovu všetky ich privilégia a práva. Okolo roku 1433 sa začali zbierať peniaze na prestavbu kostola. V tomto období poskytli útočisko aj klariskám z Trnavy, ktoré utiekli pred husitmi a až do roku 1435 sa zdržiavali v bratislavskom kláštore (ŠA Bratislava, fond MPF, LAD. 29, fasc. 4).

V roku 1515 vypukol v kráľovskej kuchyni požiar, ktorý sa rýchlo rozšíril a zhorela väčšia časť mesta aj s klariským kláštorom. Kostol bol síce ušetrený, ale rehoľnice museli žiť vo veľmi poškodenej budove a vo veľkej biede. Požiadali o pomoc kráľa, ktorý im z výnosov mýta poskytol tisíc zlatých na stavebné náklady. Sumou 150 zlatých prispeli aj mešťania Bratislavy. Na živobytie dostávali od panovníka almužnu – štyri florény týždenne. Ešte nestačili dokončiť obnovu kláštora, keď v roku 1529 Turci tiahli na Viedeň a klarisky pred nimi utiekli do bezpečnejšej Trnavy. Mesto do ich budovy umiestnilo rád sv. Antona, ktorý sa venoval ošetrovaniu starých a chorých, lebo ich kostol so špitálom spolu s predmestskými kostolmi sv. Vavrince, Michala a Mikuláša pred príchodom Turkov zbúrali. Ferdinand I. v roku 1530 píše mestskej rade, aby umožnila mníškam návrat do kláštora a aby si neprivlastňovala ich príjmy. Do Bratislavy sa vrátila iba predstavená kláštora, ktorá pred smrťou súhlasila s tým, aby sa kláštor a všetky jeho príjmy použili pre potreby mestského špitála. S tým 25. augusta 1540 súhlasil aj panovník (ŠA Bratislava, fond MPF, LAD. 29, fasc. 1-13).

Klarisky v Starom Budíne – ústrednom kláštore rádu v Uhorsku – museli v roku 1541 pri obliehaní Budína Turkami svoj kláštor opustiť a utiekli do Bratislavy. Spočiatku bývali v prenajatom

dome, ale usilovali sa o znovu získanie klariského kláštora. Mesto sa odvolávalo na súhlas panovníka, ale keďže išlo o cirkevnú budovu, so zmenou funkcie budovy museli súhlasiť aj cirkevný nadriadení. Tento súhlas chýbal, preto súd 1. mája 1543 zaviazal magistrát Bratislavy k presťahovaniu špitála a vráteniu kláštora klariskám. Keďže sa mesto zdráhalo budovu odovzdať, nariadil Ferdinand o rok neskôr vykonanie rozsudku bez možnosti odvolania. Klarisky 10. decembra 1577 bývali späť v kláštore. Na ich živobytie slúžili pozemky v pätnástich obciach bratislavskej stolice, ktoré pôvodne vlastnili starobudínske klarisky. Panovník oslobodil ich vozy s potravinami od platenia tridsiatkového mýta a o rok neskôr, v roku 1545 opätovne nariadil, aby im bratislavský tridsiatkový úrad týždenne vyplácal štyri florény ako almužnu. Arcibiskup – aj vo funkcii miestodržiteľa – oslobodil ich statky aj od povinnosti ubytovávať vojakov (Schövitzy 1886, 13-52).

V roku 1581 mníšky, ktoré žili v skromných, stiesnených podmienkach, žiadali mesto, aby im prepustilo voľnú parcelu na rohu Klariskej ulice a ulice Na vršku. Keďže pri poškodenej kláštornej budove nemali záhradu, žiadali od mesta aj ďalšiu parcelu od ulice Na vršku smerom k mestským múrom. Mesto ich žiadosti vyhovel. K zväčšeniu kláštora, o ktorom sa píše v dohode medzi mestom a abatišou Ilonou, vtedy nedošlo. O niekoľko rokov neskôr, v roku 1590, postihlo mesto zemetrasenie a kláštorná budova sa začala rozpadávať. Nestihli sa urobiť ani najnutnejšie opravy, keď ešte v tom istom roku na Zámocníckej ulici pri Michalskej veži vznikol požiar a takmer celé mesto s kostolom a kláštorom klarisiek ľahli popolom. Podoba, ktorú získal obnovený kostol po tomto požiari, sa zachovala dodnes. Kláštornú budovu opravili len núdzovo (ŠA Bratislava, fond MPF, LAD 29, fasc. 1-13).

Rudolf I. na obnovu budov v roku 1600 venoval majetky kláštora premonštrátok v Somlyóvásárhelyi a od tých čias bratislavská opátka niesla titul „Sanctimonialum de Veteri Buda et de Vásárhelyi abbatissa“ (Karácsony 1923, 472).

V roku 1605 sa protihabsburskí povstalci blížili k Bratislave, preto rehoľnice utiekli do Grazu a odtiaľ o rok neskôr do Viedne, kde ich prijali do klariského kláštora a tu sa zdržali až do februára 1607. V tom čase už viedenské klarisky žili podľa prísnejšej reformovanej reguly, preto pred odchodom prosili predstavenú, aby umožnila aspoň trom mníškam prejsť do Bratislavy, aby aj tam zaviedli reformovaný spôsob života. O pár mesiacov neskôr sa tri klarisky z Viedne stali postupne opátkami, zmenili vnútorný život kláštora a vykonali aj nutné opravy na budovách. Reformy sa týkali prísnejšej klauzúry, disciplíny a chórových ceremónií. Kým predtým predstavenú volili do funkcie doživotne, podľa nových pravidiel ju už mohli voliť len na tri roky. Podľa buly Klementa VIII. z roku 1595 mohli predstavené všetkých rádov zastávať svoju funkciu opakovane aj viac volebných období (Szyllaba 1944, 87).

V rokoch 1610 – 1612 rehoľnice žiadali Mateja II., aby pomohol pri oprave a rozšírení kláštora. Chceli od mesta odkúpiť susedné meštianske domy. Napriek kráľovskému súhlasu to mesto odmietlo a trvalo až do roku 1615, kým sa im po dlhých rokovaniach podarilo za 600 florénov získať susedné domy na plánovanú prestavbu kláštora (ŠA Bratislava, fond MPF, 930a).

Začiatkom 17. storočia sa počet obyvateľiek kláštora zvýšil. Dominikánky z Margitinho ostrova utiekli ešte v roku 1541, keď Turci obsadili Budín. Po pobyte v iných mestách sa v roku 1567 usadili v dominikánskom kláštore v Trnave. V roku 1615 pápež Pavol V. povolil ostrihomskému arcibiskupovi, aby mníšky presťahoval a kláštornú budovu využil pre potreby jezuitského kolégia. Mníšky načas bývali v klariskom kláštore v Trnave a v roku 1618 sa presťahovali do bratislavského kláštora. Panovník Matej II. listinou preniesol všetky práva a majetky dominikánok na kláštor klarisiek. Dominikánky okrem svojich cenností a kódexov priniesli aj relikvie sv. Margity, ktoré umiestnili v sakristii kostola, čím sa zvýšil význam celého kláštora a jeho návštevu mali v programe mnohí pútnici z domova i zo sveta. Z desiatich dominikánok dve dožili v pôvodnom rúchu podľa dominikánskych regúl, ostatné prestúpili ku klariskám, prijali ich rúcho a spôsob života (Némethy 1884).

Pred blížiacimi sa bethlenovskými vojskami v roku 1619 sestry utiekli do Viedne, kde sa ubytovali v jednom meštianskom dome a zotrvali tam štyri roky. Manželka Ferdinanda II. Eleonóra darovala štrnástim nemeckým sestrám z Bratislavy prázdny kláštor pri kostole sv. Mikuláša, a tak sa bratislavské rehoľnice stali zakladateľkami druhého klariského kláštora vo Viedni. V tomto období prišli sestry o viaceré majetky okrem iných aj o majer so záhradou na Panenskej ulici. Služobníctvo s hospodárskymi zvieratami nebolo kam umiestniť, preto žili v lete i v zime na nádvori kláštora. Až v roku 1627 intervenoval u mesta palatín Mikuláš Esterházy, aby mníškam opäť dovolili na uprázdnenom mieste ich pôvodných hospodárskych stavieb postaviť potrebné budovy, za ktoré by mestu platili nájom. Mesto síce súhlasilo, ale v zmluve vymedzilo veľmi prísne podmienky. Otázka umiestnenia čelade zvierat sa týmto vyriešila, ale kláštorná budova bola čoraz nevyhovujúcejšia. Mecénom prestavby, opravy kláštorov klarisiek v Trnave, v Nových Zámkoch a v Bratislave bol ostrihomský arcibiskup Peter Pázmán a keďže bol aj protektorom bratislavských klarisiek, poznal kritický stav kláštornej budovy. Na jej prestavbu ponúkol financie z vlastných zdrojov. Prestavba sa zahájila v roku 1633; počas nej bolo treba rehoľnice umiestniť do náhradných priestorov (MOL, fond C39, LAD. D, fasc. 40). Stavebné práce trvali namiesto dvoch až šesť rokov a kláštornú budovu odovzdali do užívania začiatkom roka 1640. Svedčí o tom aj nápis nad bránou kláštora, podľa ktorého tento rozpadávajúci sa kláštor dal rozobrať kardinál Peter Pázmán, ostrihomský arcibiskup. Dal ho postaviť od základov až po strechu, ale skôr, než mohol dielo dokončiť, zomrel 19. marca 1637. Imrich Lósy, ostrihomský arcibiskup ho šťastne dokončil, požehnal a v roku 1640 sem uviedol panny zasvätené Bohu podľa reguly sv. Kláry. Aj keď sa sestry do kláštora nasťahovali, stavebné práce na parcele tzv. Stecherovho domu, o ktorý sa kláštor u mesta uchádzal už od roku 1613, ešte pokračovali; boj o dom trval aj po intervencii panovníka, palatína a iných priaznivcov až do roku 1637. Kvôli pokračujúcim stavebným prácam na tejto parcele mesto odpustilo kláštoru platenie nájmu ešte aj v rokoch 1641 – 1643. Kláštorná budova s neskoršími zásahmi v interiéri sa v podobe tejto prestavby zachovala dodnes (ŠA Bratislava, fond MPF, LAD. 29, fasc. 1-13).

V roku 1645 časť rehoľníc odišla do Györu pred blížiacimi sa vojskami, ktoré tiahli proti Ferdinandovi III. V tom istom roku požiadal gróf Gašpar Draškovič, fundátor znovu založeného klariského kláštora v Záhrebe generálneho komisára rádu o súhlas k preloženiu desiatich až jedenástich sestier z bratislavského do záhrebského kláštora. Bratislavské klarisky sa tam vybrali pod vedením svojho františkánskeho spovedníka a v roku 1649 založili klariský kláštor v Záhrebe (Némethy 1884).

Keď sa Turci v roku 1663 blížili k Bratislave, mníšky utiekli do Güssingu, kde sa zdržali trinásť mesiacov. Pri morovej epidémii v meste v roku 1679 za tri týždne zomrelo trinásť sestier, ostatné sa presťahovali do blízkeho domu palatína Pavla Esterházyho. Pre obeť moru vytvorili separovanú kryptu (Karácsony 1923, 472).

Koncom 17. storočia sa bratislavský konvent stal ústredím klariského rádu v Uhorsku. V tom čase sa finančná situácia kláštora – z príjmov z poddanských osád, z darov dobrodincov a z vien, ktoré priniesli so sebou kandidátky pri vstupe do kláštora – skonsolidovala natoľko, že jednotlivcom i mestu mohli poskytovať aj pôžičky (Kósa 1768, Ms 830).

Zemetrasenie v roku 1700 poškodilo vežu kostola; o dva roky ju vtedajšia opátka nechala opraviť, o čom svedčí nápis na nej (Kostka 1976, 63).

Mestská komisia 10. júna 1708 robila obhliadku kláštora. Okrem toho, že preskúmala zvony a nariadila opraviť ich uvoľnené skrutky, rozhodla, že pre kláštornú kúpeľňu a práčovňu treba vyvŕtať studňu s pumpou. Ďalšia komisia bola v kláštore o štyri roky, keď z kláštorných aj vonkajších kanálov vnikala do pivnice voda. Staré kanály zasypali a smerom k hradbovým múrom vykopali nové (Kostka 1976, 67).

Ďalšia morová epidémia zasiahla mesto v roku 1713. Vtedy niekoľko sestier ostalo v kláštore a 27 ich odišlo do Sládkovičova na kláštorný majetok. Zo Sládkovičova sa pred zimou presunuli do Trnavy, kde bývali v súkromnom dome. Počas epidémie obyvateľstvo mesta požiadalo konvent o zapožičanie relikvií sv. Margity, ktoré v slávnostnom sprievode prenášali okolo mesta ako ochranu proti moru. Deväť klarisiek sa v novembri 1714 presťahovalo do Budína, aby tam znovu založili klariský kláštor. Ostávajúce sestry sa s nimi podelili o majetky, vzácnosti a relikvie kláštora (MOL, fond C103, 32d).

Františkánske definitórium v roku 1721 vyhlásilo, že provincia, ako aj jej členovia sa v zmysle pápežských ustanovení zriekajú zodpovednosti za hospodárenie klariských kláštorov a vymedzilo podmienky poskytovania duchovných služieb klariskám a ich bratislavskému kostolu. Predstavená sa zaviazala za tieto služby plniť dohodnuté záväzky (ŠA Bratislava, fond MPF, fond MPF, LAD. 29, fasc. 10, n.5).

V roku 1764 v kláštore obnovili a zväčšili priestory na pochovávanie, čím vznikli tri krypty: jedna pod kostolom, rozdelená na dve časti, a dve pod budovou. Pod kostolom sa mohli pochovávať aj svetské osoby, pod budovou iba rehoľnice (ŠA Bratislava, fond MPF, LAD. 29, fasc. 1-13).

Zrušenie rádu klarisiek v Uhorsku

Už od polovice 18. storočia možno pozorovať snahy o reformu cirkevných rádov. Podporovala ich aj Mária Terézia v rámci úsilia vybudovať štátno-cirkevnú ríšu. Postupne sa rôznymi nariadeniami obmedzoval počet kláštorov, rehoľníkom sa zakazovalo skladať sľub do 24. roku života, určovalo sa, aký majetok môžu priniesť pri vstupe do kláštora a ako sa má naložiť s ich dedičstvom (Mészárosová 2004/2005, 22).

V roku 1770 nechala o každom kláštore vypracovať výkaz o osobách, ktoré sa tam zdržujú a o majetkových pomeroch kláštora. Štát na základe týchto výkazov získal kompletný prehľad o všetkých kláštoroch na svojom území. Po jej smrti v realizácii jej programu pokračoval jej syn Jozef II. K právnej príprave zrušenia patrilo, že v januári 1781 úrady žiadali, aby kláštory predložili všetky svoje privilégia a povolenia. Panovnícky dvor v marci zakázal všetkým kláštorom, aby udržiavali kontakty so svojimi predstavenými v zahraničí. Napriek tomu, že tento fakt vyvolal silný protest, pokračovalo sa v načatej ceste a 20. mája zakázali všetkým mužským a ženským rádom prijímanie nových členov (Mészárosová 2004/2005, 22).

Historiografia zväčša interpretuje rušenie kláštorov v čase panovania Jozefa II. na základe argumentácie stúpcov osvietenských názorov, že vzhľadom na zbytočnosť a neúčinnosť kontemplatívnych rádov bolo rozhodnutie panovníka správne a oprávnené. Menej alebo vôbec sa spomínajú názory ich odporcov. Majú racionálny a logický základ. Odporcovia rušenia kláštorov klarisiek sa vo svojej argumentácii odvolávali na právo, tradície a uhorské zvyky. Podľa ich názoru bola existencia kláštorov klarisiek garantovaná zákonnými článkami uhorského snemu podobne ako práva a slobody protestantov, ktorí najviac žiadajú ich zrušenie. Odmietali tvrdenia, že kontemplatívny spôsob života je v rozpore s vôľou ich zakladateľov a dobrodincov, čo oprávňuje panovníka k ich legálnemu zrušeniu. Uhorskí panovníci poznali spôsob ich života a svoje donácie nepodmieňovali dobročinnými alebo inými verejno-prospešnými aktivitami mníšok. V argumentácii pokračovali tvrdením, že klariskám patria rovnaké práva a výsady ako ostatným osobám urodzeného pôvodu, ktorým na základe zákonných článkov 2 a 3 z roku 1723 nemožno odňať majetok ani kvôli dlhom. Klarisky nevymreli, preto sa im majetok nemôže odobrať tak ako inej urodzenej rodine, ktorá má svojich potomkov (Kušniráková 2010, 144).

Napriek nesúhlasnému postoju cirkevných elít, ktorý podporila aj Miestodržiteľská rada, panovník ponechal v platnosti dekrét z 28. januára 1782 o zrušení kláštorov klarisiek a iných rádov

a 8. februára vydal ďalší dekrét, ktorým upravil okolnosti rušenia jednotlivých kláštorov, spôsob prevzatia ich majetku a otázku budúceho zaopatrenia prepustených rehoľníkov⁹ (ŠA Bratislava, fond MPF, 930a).

Rozhodnutie panovníka o zrušení kláštorov klarisiiek oznámili mníškam v jednotlivých kláštoroch vyslaní kráľovskí komisári. Nariadenie Jozefa II. bratislavským klariskám vládni komisári prečítali 2. 3. 1782 (ŠA Bratislava, LAD.29, fasc 1-13). V trnavskom kláštore kráľovská komisia na čele s podžupanom Michalom Ambrom vyhlásila 18. apríla 1782 príkaz, proti ktorému neexistovalo odvolanie (Mészárosová 2012, 17).

Po prečítaní dekrétu o zrušení kláštora mohli sestry zostať nasledujúcich päť mesiacov, počas ktorých sa mali rozhodnúť, či vstúpia do iného rádu alebo sa vrátia do svetského života. Niektoré vstúpili k alžbetinkam a uršulinkam, ostatné sa presťahovali do súkromných domov¹⁰ (Kušnierková 2010, 145). Vzácné predmety z kláštora umiestnili v sklade kráľovského depozitného úradu pre cirkevné predmety (Königliches Kirchengüteramt); ich časť rozpredali 3. 5. 1784 na verejnej dražbe. Do skladu odviezli aj 53 rukopisných kódexov a tlačí zachytených v aboličnom súpise bratislavského kláštora (MOL, fond C39, LAD. D, fasc. 40).

V rámci kasácie opustilo kláštor 42 rehoľníč: 2 opátky, 28 chórových sestier, 10 laičiek a 2 novicky. Ich odchodom po 500 rokoch definitívne ukončil klariský konvent v Bratislave svoju činnosť. Pre kláštornú budovu, ktorá bola relatívne v dobrom stave, dva roky hľadali vhodné využitie. V roku 1784 ju odovzdali Kráľovskej akadémii, ktorú presťahovali z Trnavy do Bratislavy (ŠA Bratislava, fond MPF, LAD. 29, fasc. 1-13).

Rád klarisiiek pôsobil v bývalom Uhorsku takmer päťsto rokov. O význame tejto rehole svedčí aj skutočnosť, že jej príslušníčky požívali mimoriadnu ochranu uhorských panovníkov.

Osobitnú pozornosť si zasluhuje kostol klarisiiek. História miesta, na ktorom stál pôvodný kostol cisterciánok, siaha do čias pred našim letopočtom. Archeologický prieskum vykonaný v roku 2007 potvrdil, že tu už v 1. storočí pred Kr. existovalo keltské oppidum s opevnenou akropolou (Bagin – Krajčí 1988, 29).

Klarisky čoskoro po nadobudnutí zničenej kláštornej budovy začali stavbu opravovať a súčasne začali aj s výstavbou kostola zasväteného Povýšeniu svätého Kríža. Základ stavby kostola tvorili obvodové múry postavené začiatkom 14. storočia. V jeho druhej polovici došlo k predĺženiu lode o jedno klenbové pole; vystaval sa triumfálny oblúk a presbytérium. Okolo roku 1370 bola táto stavebná etapa završená a pristúpilo sa k zaklenutiu lode krížovou klenbou. Do nasledujúceho storočia sa pretiahla výstavba architektonicky najhodnotnejšej časti kostola – veže. Nebola však postavená od základov, ale nadstavali ju na spevnené piliere juhozápadného nárožia chrámovej lode. Nielen svojím tvarom – v podobe päťbokého hranola, čo bolo pre gotické stavebné umenie zriedkavé – ale aj výtvarným stvárnením – predstavuje uvedený sloh klenot v dejinách architektúry na Slovensku. Trojetážová päťboká stavba svojou konštrukciou, tvarom, zvláštnym umiestnením a výzdobou patrí k unikátnym zjavom v dejinách stavebníctva na Slovensku. Pri jej plánovaní staviteľia istým spôsobom obišli nariadenie, podľa ktorého kostoly žobravých rádoov nesmeli mať vežu. Tým, že je umiestnená na nároží lode kostola, nie je viditeľná v pôdoryse a nevyrastá priamo zo základov stavby (Kostka 1988, 116).

⁹ Kronikár Mariánskej provincie františkánov si k tejto udalosti poznamenal: „*Keďže sa nepodarilo obmäkčiť srdce najjasnejšieho panovníka (Pán Boh vie, z akého dôvodu) a priviesť ho k súcitu, boli kamalduli aj klarisky vo všetkých provinciách v Uhorsku a v pripojených krajinách zrušení, vyhnaní z kláštorov, ktoré plným právom vlastnili a uvrhnutí do toho najbiednejšieho života.*“

¹⁰ Na základe rozhodnutia Jozefa II. sa chórovým sestrám priznala doživotná renta 200 zlatých ročne a laickým sestrám 150 zlatých. Táto podpora však zďaleka nemohla pokryť všetky životné náklady bývalých klarisiiek.

Mnohé živelné pohromy (požiare, zemetrasenie) a historické udalosti značne ovplyvnili osudy oboch stavieb – kláštora i kostola. Nová etapa rozvoja kláštora a kostola nastala v 17. storočí vďaka spomínanému ostrihomskému arcibiskupovi Petrovi Pázmaňovi. Chrám slúžil klariskám bez väčších problémov, na veži sa však začali objavovať statické poruchy, ktoré zrejme spôsobilo zemetrasenie v roku 1700. Vtedajšia opátka kláštora Eva Barbora Balassová v roku 1702 nariadila rekonštrukciu veže, ktorá dostala zakončenie barokového cibulového tvaru. Okrem toho v priebehu 18. storočia kostol prešiel celkovou obmenou v duchu nastupujúceho rokoka. Interiér dostal iluzívnu výmalbu stien svätyne a stropu lode, ktorá dotvárala celkový umelecký dojem (Bagin – Krajčí 1988, 38).

Radikálnu zmenu využitia chrámových priestorov priniesli reformy cisára Jozefa II. potom, čo kláštor opustili posledné klarisky (1782). Do roku 1784 ostal kláštor s kostolom prázdny. Vtedy bola do objektov z Trnavy presťahovaná právnická akadémia, ktorá tu sídlila do roku 1851. Od roku 1786 k nej pričlenili inú školskú ustanovizeň – katolícke gymnázium, ktoré v týchto priestoroch existovalo až do roku 1908. V druhej polovici 19. storočia veža dostala vzhľad, ktorý korešpondoval s gotickým výzorom kostola. Stavba veže však príliš zaťažila nárožie lode, čo viedlo k jeho deštrukcii. Preto bolo potrebné postaviť nový oporný pilier z traventínových kvádrov a tým nárožie staticky zabezpečiť. Keď v roku 1913 kostol opustili študenti, bol odsvätený a prestali sa v ňom konať bohoslužby. Od tých čias mal kostol rôzne využitie. Od roku 1914 sa spolu s kláštorom dostal do majetku mesta, ktoré ich dalo k dispozícii novoutvorenej Univerzitetnej knižnici. Kostol v priebehu nasledujúcich rokov vykazoval vážne statické nedostatky, preto bol pre verejnosť na dlhé roky zatvorený. Až v roku 1943 bol na naliehanie občanov Bratislavy vypracovaný plán jeho obnovy. Prevedené reštaurátorské práce však neboli veľmi vydarené (Bagin – Krajčí 1988, 42).

V roku 1964 mesto pridelo kostol Galérii mesta Bratislavy. V súčasnosti sa interiér využíva na príležitostné umelecké výstavy a ako koncertná sieň.

S históriou komplexu kláštora a kostola klarisiek súvisí aj niekoľko zaujímavostí. Jednou z najväčších obyvateľiek kláštora bola česká kráľovná – vdova Žofia Bavorská. Po smrti svojho manžela, kráľa Václava IV. Luxemburského, sa v roku 1419 uchýlila do prešporského kláštora klarisiek. Pod ochranou svojho švagra uhorského kráľa Žigmunda Luxemburského tu žila až do svojej smrti v septembri 1425. V čase, keď kláštorná budova slúžila ako škola, študovalo tu niekoľko významných osobností, napr. maďarský hudobný skladateľ Béla Bartók, či slovenský kňaz a vynálezca Jozef Murgaš.

KLARISKY KAPUCÍNKY V SÚČASNOSTI NA SLOVENSKU

V Kopernici neďaleko Kremnice sa nad starým kostolom vypína moderná stavba kláštora klarisiek kapucínok, ktorú dal postaviť a neskôr konsekroval banskobystrický biskup Rudolf Baláž. Ide o malé spoločenstvo pozostávajúce zo štyroch sestier. Pôsobenie tohto malého spoločenstva nám priblížila jeho terajšia predstavená setra Klára Havlíková pri osobnej návšteve kláštora; informácie spracované v tomto článku pochádzajú jednak z jej rozprávania, jednak z webovej stránky tejto rehole a stránky KBS.

Rád klarisiek kapucínok patrí do reholnej rodiny sv. Františka a sv. Kláry z Assisi ako druhý kontemplatívny rád s pápežskou klauzúrou. Svoje korene má v 13. storočí v živote týchto dvoch svätcov. Kapucínsku duchovnú rodinu tvorí prvý rád bratov kapucínov, druhý rád – kontemplatívna vetva sestier klarisiek kapucínok a tretí rád – terciári – bratia a sestry žijúci vo svete (laici).

Z histórie tohto rádu sa dozvedáme, že vznikli v 16. storočí. V roku 1535 Maria Laurencia Longo (1463 – 1542) založila skupinu terciariiek, ktoré sa snažili žiť pôvodný ideál sv. Kláry z Assisi.

Aj tu prebehla reforma ako u kapucínov pod heslom – návrat k pôvodnému ideálu sv. Františka a sv. Kláry. Schválenie im udelila Apoštolská stolica a pápež Pavol III. ich uznal 10. decembra 1538 za „kláštor najprísnejšej disciplíny sv. Kláry“. Dušpastierskou starostlivosťou o ne poveril bratov kapucínov, odkiaľ pochádza názov kapucínky.

Po zrušení kontemplatívnych rádov zo strany panovníka Jozefa II. v roku 1782 neboli u nás vhodné podmienky pre tento spôsob života. Kto cítil takéto povolanie, mohol ho realizovať iba v zahraničí. Po roku 1990 opäť ožila nádej na obnovu kontemplatívneho spôsobu života v rehoľnom spoločenstve. Po dlhšom hľadaní vhodného miesta banskobystrický biskup Rudolf Baláž ponúkol možnosť pôsobiť na území svojej diecézy v obci Kopernica neďaleko Kremnice (Rád klarisiek kapucínok 2019). Dňa 24. 11. 2001 bol kláštor spolu s kaplnkou sv. Kláry konsekrovaný a zasvätený Nepoškvrnenému Srdcu Panny Márie. Forma života v kláštore sestier klarisiek kapucínok vychádza z Regule sv. Kláry z Assisi.

REFERENCES

- Bagin, Anton – Krajčí Jozef.* 1988. Kostoly a kaplnky hlavného mesta SSR. SSV Trnava.
- Čambál, Peter.* 2010. Stručný vývoj areálu. In Reštaurátorský výskum fasád areálu Západoslovenského múzea – bývalého klariského kláštora v Trnave. Trnava, 101-102.
- Duchoňová, Lucia.* 2012. Život klarisiek v Trnave. 1 časť. In Novinky z radnice 23/6, 16-19.
- Esser, Kajetan.* 1975. Origini e inizi del movimento e dell'ordine francescano. Storia della chiesa. Milano.
- Grundmann, Herbert.* 1961. Religiöse Bewegungen im Mittelalter. Neuer Beiträge für Geschichte der religiösen Bewegungen im Mittelalter. Darmstadt.
- Karácsony, János.* 1923. Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711. Budapest.
- Kósa, Eugen.* 1768. Fratris Eugenii Kósa antiquarii Provincia Sanctae Mariae in Hungaria Ordinis minorum S.P.N. Francisci strictioris observantiae celectanea. Rukopis Univerzitná knižnica v Bratislave. Ms 830.
- Kostka, Jiří.* 1976. Klariský kostol v Bratislave. Bratislava.
- Kušniráková, Ingrid.* 2010. Kláštory klarisiek v Uhorsku – alternatíva spoločenského uplatnenia šľachtických žien v ranom novoveku. In Theatrum historiae 7, 7-145.
- Kušniráková, Ingrid.* 2011. Trnavské klarisky v druhej polovici 18. storočia. In Pamiatky a múzeá 4/2011, 28-32.
- Manselli, Raoul.* 1965. Rassegna di storia francescana. In Rivista di storia e Letteratura Religiosa 1, 125-137.
- Mészárosová, Klára.* 2005. Klarissen und Musik nach historischen Quellen aus dem Pressburger und Tyrnauer Kloster. In Konferenzbericht Bratislava, 4. – 5. október 2004. Bratislava, 163-175.
- Mészárosová, Klára.* 2004/2005. Zrušenie klariského kláštora v Trnave. 1. časť. In Novinky z radnice 15/11/12, 21-23.
- MNL = Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest, Országos Levéltár
- Némethy, Lajos.* 1884. Adatok Árpádházi Boldog Marfit ereklyéinek történetéhez. Budapest.
- Oriško, Štefan.* 1978. Trnava – bývalý kostol klarisiek. Pamiatkový výskum. Bratislava 1978.
- Rád klarisiek kapucínok.* 2019. Rád klarisiek kapucínok OSCCap. <http://povolania.kbs.sk/vsetky-cesty/28-kontemplativne-rehole/zenske-kontemplativne-rehole/74-rad-klarisiek-kapucinok-oscapp>.
- Roháč, Juraj.* 2010. Stredoveká Trnava. In Dejiny Trnavy, I. zväzok. Trnava, 98-100.
- Sbaralea, J.H.* 1983. Bullarium Franciscanum romanorum pontificum. Porziuncola.

- Schövizky, Bartalan. 1886.* Adatok a pozsonyi gymnasium épületének történetéhez: a pozsonyi Klarissza-apáczák története 1297 – 1786. = A pozsonyi Királyi Katholikus Főgymnasium értesítője az 1885/86 iskolai évről. Pozsony.
- Szyllaba, Emil. 1944.* A pozsonyi Klarissza-templom történetéhez. Bratislava.
Štátny archív v Bratislave (ďalej ŠA Bratislava), fond (ďalej f.) Mariánska provincia františkánov (ďalej MPF).
- Varsík, Branislav. 1994.* Vznik Trnavy a rozvoj mesta v stredoveku. Výber štúdií a článkov z rokov 1969 – 1192. Bratislava.
- Wadding, Luke. 1816.* Annales Minorum: Seu Trium Ordinum a S. Francisco institutorum ad 1219 n. 44, ed. 2 (I 1731). Romae.
- Zavalloni, Roberto. 2005.* Osobnosť Kláry z Assisi. Psychologická štúdia. Bratislava.

SUMMARY: THE ORDER OF SAINT CLARE IN THE KINGDOM OF HUNGARY AND SLOVAKIA. The High Middle Ages was characterized by strong reform movements of religious life. New types of religious communities, so called mendicant (begging) orders, appeared, that practiced many forms of devotion, deeds of love and apostolate. The main objective of all these movements was to follow and imitate Christ. The followers had to leave everything behind and they made a decision to live the life of strict asceticism. Monastery became the symbol of a simple life and seclusion from the world. The growth of this form of religious life peaked in the 12th century with an active participation of female members of religious communities. These movements of intellectual and human restoration were distinctly shaped by the richness of the Franciscan experience. According to Saint Francis of Assisi, poverty is the fundamental basis of the Gospel and Christian life. Saint Francis renounced everything so that he could get closer to the poor, the neglected and the lepers in whom he saw the presence of Christ. He also understood that to live in poverty is not enough, but it must be always combined with mercy and love. St. Francis of Assisi believed that the followers of Christ should not only abandon all worldly delights, but he asked them to renounce any form of ownership. His ideas inspired Saint Clare of Assisi who used Francis's principles to lead the community of nuns for forty years. Saint Clare became the first woman in the history of the Church who wrote a set of instructions for her order called Regula. The Rule was based on the Privilege of Poverty which has been since then followed by all Poor Clares in the world. In 2001, the order of the Capuchin Poor Clares was established in Slovakia in Kopernica near Kremnica.

ThLic. Mária Nemčeková
Faculty of Theology
Trnava University in Trnava
Kostolná 1
811 01 Bratislava
Slovakia
maruska.nemcekova@gmail.com